

**Иновационни процеси в библиотеките в съвременното
информационно общество**

Елена Игнатова

Специализирано висше училище
по библиотекознание и информационни технологии

*“Има само едно действително неизчерпаемо съкровище
и това е библиотеката” – Пиер Буаст*

Характерна особеност в настоящия етап на развитие на човешката цивилизация се явява стремителният прогрес в областта на създаването и използването на модерни технологии, съвкупността от които се характеризира като нова технологическа революция. Като приоритетни направления в тази революция се посочват нанотехнологиите, биотехнологиите, а също и информационните технологии, свързани с получаването, съхраняването, търсенето и разпространяването на знание. При това всички тези технологии се развиват почти едновременно и в близко време може да се говори за интеграция между видовете модерни технологии и създаването на технология от ново поколение, което от своя страна ще предизвика големи трансформации в много области от обществения живот, свързани именно с получаването и разпространяването на знания.

Развитието на автоматизацията и внедряването и употребата на нови информационни технологии способстват за разработки, свързани с усъвършенстването и модернизирването на работата в библиотеките, които са едно от най-важните средства за формиране на комфортна информационна среда с голяма концентрация на информационни продукти. Световната практика показва, че най-важното в библиотечната дейност е не комплектуването на фондове, а придобиването и предлагането на информация в електронен вид.

Всички международни и професионални библиотечни организации поставят като ключов аспект в съвременното информационно общество принципа за общодостъпност на информацията и правото на всеки човек на общественостанова информация. Именно гарантирането на интелектуална и информационна свобода на личността става основополагаща идея и фундамент за иновационните процеси в библиотеките. В съвременните условия библиотеките променят своята дейност и приоритети, свързани с достъпа до знание, и разширяват полето на услугите, които предоставят. Протича преосмисляне на библиотечните функции в епохата на информатизация на обществото и прехода от управление на потоци и масиви от документи към управление на самата информация. Значително влияние върху промяната на отношенията между библиотека и общество и на преобразуване на библиотечната среда оказва именно процесът на информатизация. В новите технологически условия библиотеките не само са обект на този процес, но се явяват и

активни субекти в него, тъй като, участвайки в процеса по събиране, съхранение, разпространение и използване на общодостъпна информация, библиотеките способстват за нейното превръщане в ценен обществен ресурс, от който зависи устойчивото развитие на обществото.

Сред основните фактори, влияещи върху иновационните процеси в библиотеките могат да се посочат:

- Използването на съвременни информационни технологии във всички библиотечни процеси, като по този начин се създават локални и корпоративни информационно-библиотечни мрежи, осигуряващи ролята на библиотеката в световното информационно пространство;
- Изменението на структурата на информационно-библиотечните ресурси и нарастване употребата на електронни носители на информация;
- Динамично изменение на структурата на общественно-информационните потребности и техническите възможности за тяхното удовлетворяване в библиотеките;
- Усвояване технологиите на библиотечния мениджмънт и маркетинговия инструментариум;
- Развитие на самостоятелна икономическа дейност в библиотеките;
- Консолидиране на библиотечните организации и развитие на нови форма на професионална комуникация.

Съвременните библиотеки съдействат пряко за глобалната информатизация на обществото, участвайки в основни процеси като: осигуряване на достъп до национални информационни ресурси, формиране на информационно съзнание и повишаване нивото на обществена информираност. Поради тази причина в реализацията на базовата библиотечна функция – информационната – настъпват сериозни изменения.

Днес библиотеките са осъзнали ролята си на навигатори в безкрайния масив от информация и това ги отличава от другите комуникационно-обществени структури, тъй като идеята за достъп до информация взема превес над идеята за нейното притежаване. Това от своя страна включва не само познаване на информационния “пазар”, но и способността да се оценява качеството на доставените продукти и услуги, за да се направи правилният избор, чрез който на потребителите да бъде предоставена точна и достоверна информация. По този начин базовата информационна функция на библиотеките е свързана не само с осигуряването на универсален достъп до информационни ресурси на обществото, но придобива ресурсно-оценъчен и ресурсно-ориентиращ характер. Ориентирането и оценката в и на информационни ресурси и достъпът до тези ресурси – това е информационната функция на библиотеките в съвременните условия. Това от своя страна заляга в основата на иновационните промени в съдържанието, организацията, технологиите, формите и методите на информационна дейност в библиотеките.

Характерната за информационното общество тенденция за развитие на технократическата парадигма в общественото съзнание позволява да се погледне по нов начин на ролята на библиотеките в хуманизирането на социалните отношения и в съхраняването на хуманитарна култура. Във връзка с това се променя и друга базова библиотечна функция – мемориалната, свързана със събирането и съхраняването на информация. Библиотеките взимат активно участие в процеса на ретранслиране на

културата, т.е. предаването на колективна памет от човек на човек и от поколение на поколение, като по този начин се доближават до сферата на образование. В информационното общество процесът на образование е перманентен и осигуряването на възможност за получаване на нови знания се осъществява посредством информационните библиотечни ресурси.

В съвременността библиотеките са компонент от социално-културната инфраструктура и формират около себе си една културна и информационно-комуникативна среда, отделяйки все по-голямо внимание на межкултурното обслужване и формирането на култура на международни отношения.

Социалната полифункционалност на библиотеките в съвременното информационно общество нараства постоянно, поради осъзнатата от тяхна страна мисия в развитието на обществено-комуникативните връзки и отношения. От своя страна социалният ефект, оказван върху обществото поради различните иновационни библиотечни процеси, променя стереотипа на отношенията „потребители – библиотека”. Обществеността постепенно започва да вижда в библиотеката не само място, откъдето да заеме за временно ползване книги или списания, но преди всичко информационно-образователен и културен център с широк спектър от разнообразни услуги.

Трябва да се отбележи, че иновационните процеси, протичащи в библиотеката, се явяват резултат от обществените търсения и потребности. Поради тази причина библиотеките променят както своята организационно-функционална структура, така и връзките и отношенията си с обкръжаващия ги свят. Множеството библиотечни иновационни процеси могат да се разделят на пет основни групи:

- Комуникационно-социални процеси, свързани с промяна парадигмата на отношенията библиотека – общество;
- Инструментално-технологически процеси, ориентирани към използването на модерни и електронни технологии при формирането на информационно-ресурсната база на библиотеката и системата на библиотечно-информационно обслужване на потребителите;
- Функционално-съдържателни процеси, свързани с разширяването на полето на дейност в библиотеките като информационни, културни и образователни учреждения, включени като инфраструктурен компонент в сферите на обществена дейност;
- Организационно-управленчески процеси, осигуряващи внедряването на нови форми и методи на управление на библиотеката;
- Икономически процеси, ориентирани към усвояването на инструментариум за икономическа дейност в библиотеката като субект на пазарни информационни продукти и услуги от една страна, и като некомерсиална организация в социо-културната сфера – от друга.

Основните тенденции в развитието на библиотечно-информационната структура днес са:

- Изменената концепция за ролята на библиотеката като система и обществен център в информационното общество, както и новите форми на работа в библиотеката;
- Развитие на информационните и комуникационни технологии като платформа на информационното общество и обществото на знание, както и използването им в библиотечно-информационната среда;

- Електронна информация, електронни библиотеки, Google;
- Авторското право в контекста на развитие на електронно-информационните технологии.

В съвременността традиционните библиотеки се развиват, изменят и усъвършенстват, като промяната на ролята им в информационното общество е свързана с два вида трансформации:

- трансформация на вида и състава на библиотечните фондове;
- трансформация на процесите и технологията на обслужване.

Тяхната мисия е да осигурят прехода от информационно общество към общество, изградено на знания. Библиотечно-информационната инфраструктура може да формулира следните принципи на развитие:

- Промяна на библиотечната концепция – увеличаване на електронните издания в библиотечните фондове и осигуряване достъп до електронни бази данни;
- Все по-нарастваща употреба на електронни каталози и виртуални библиотеки;
- Трансформиране на самата идеология и технология за комплектуване на фонда;
- Трансформиране на процеса на обслужване – отдалечен достъп до информационни ресурси.

Главната функция на административната и технологична библиотечна дейност днес е управлението на електронни ресурси. Очевидна е ролята на библиотеката от нов тип в развитието на информационното общество, както и нарастването на важността на нейните социална, хуманитарна и образователна функции.

През 2006 г. в Информационния бюлетин на Microsoft „Ролята на съвременните информационни технологии за социално-икономическото развитие” информационно-комуникационните технологии се дефинират като „технологии, които преобразуват живота на обществото и способстват за ръста на световната икономика. Затова тяхното ефективно използване се намира в числото на главните задачи, стоящи днес пред ръководствата на страните по света.”

Днес, развитието на библиотечно-информационната и научно-образователната инфраструктури са неразделно свързани с нивото и състоянието на развитие на ИКТ. Тяхното ефективно използване е сред един от главните приоритети, стоящи пред икономиките на страните от целия свят. Те са потенциал за постигането на икономически и промишлен прогрес, в това число и в сферата на науката, образованието и културата. Основни свойства на ИКТ са:

- управление на знанието;
- развитие на мрежова комуникационна среда;
- унифициране изискванията към продуктите на ИКТ и повишаване качеството им;
- усъвършенстване на библиотечно-информационната инфраструктура;
- съдействие за развитието на глобалната икономика и др.

Днес, един от големите проблеми в епохата на електронната информация е този за защитата на авторското право. Той е породен от големия обем сканирана и електронна пълнотекстова информация, както в библиотеките, така и за тях, и поместването ѝ в интернет. Проектите за реализиране на електронни библиотеки е

необходимо да бъдат в съответствие с националните и международни закони за авторското право, но и да създават благоприятно правово поле.

Според проф. Б. Кауфман „съществуват три начина, три пътя за решаване въпроса за цифровизацията на библиотечните фондове с цел създаването на е-библиотеки”:

1. дигитализация на материалите, които не се разпространяват според действащите закони за авторските права или действието на които е завършило;
2. чрез договаряне с всеки автор или правоимащ;
3. подход на Google, който включва:
  - реклама на авторската продукция в световната мрежа с цел продажба;
  - дигитализация на книгите от фондовете на библиотеките, като при търсене в интернет се предоставя библиографска информация за тях, място на съхранение и условия за получаване на документа.

Динамиката на социално-икономическия живот, информатизацията на обществото, повишаването на научното и културно ниво на потребителите и техните информационни потребности налагат и необходимостта от трансформация в работата на библиотеките. Тя трябва да става в съответствие с националните традиции и готовността на библиотекарите и информационното общество. Натрупаният опит от световните библиотечни организации е добре да се възприема творчески. Това е условие за успешната реализация на иновационни библиотечни проекти и програми, които да подпомогнат и затвърдят позицията на библиотеките като обществено-информационни центрове в съвременното общество.

Литература

- [1] Левченко, И. Г., Самохвалова О. Ю. Инновационная деятельность библиотеки Университета: некоторые аспекты и проблемы, Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Материалы 8-й междунар. конф. "Крым-2001".- Судак, 9-17 июня 2001, Т. 2, 985-987.
- [2] Ленг, Б. Будущее библиотек, Научн. и техн. библиотеки, № 4, 1998, 27-37.
- [3] Осипова, И. П. Библиотеки в помощь экономическим преобразованиям, Мир библиотек сегодня. Вып. 3, 1995, 10-17.
- [4] Петева, И. Информираният гражданин: Прозрачност и сигурност на информацията. За буквите – О писменехъ, София, 2008.
- [5] Шенина, С. А. Внедрение новых технологий в обслуживание читателей: проблемы и преимущества, Научн. и техн. б-ки, № 2, 2000, 75-80.
- [6] <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05knjost.html> (11.12.2009)